

Per Øverland: Historieglimt 218

-

Da Norge ble styrt fra Lade

Styringen av Norge har forandret seg gjennom tidene. Det var stor forskjell fra da jarlene og kongene styrte på 900 og 1000-tallet til det kongelige eneveldet kom i 1660. Her skal vi ikke gå så langt tilbake som til Ladejarlens tid da Norge ble styrt fra Lade. Ja, Ladejarlene hadde kongsmakt i landet. De siste under dansk overhøyhet. Håkon Sigurdsson Ladejarl styrte fra 970 til 995 da Olav Trygvason ble konge. Jarlene Eirik og Svein Håkonssønner hadde makta etter slaget ved Svolder fra 1000 til 1015. Fra 1012 rykket Håkon Eiriksson opp og i 1028-1029 styrte han alene, men under danskekongen. Vi skal hoppe langt opp i tiden til de dansk-norske enevoldskongenes tid. Da ble Johan Vibe på Lade gård visestatholder i Norge og landet på nytt styrt derfra. Interessant nok var det i eneveldets tid vi fikk en departementsordning som vi har beholdt i en ny form. De første fagdepartementene het kollegier og ble ledet av menn som hadde kongens fulle tillit. Eneveldet ble innført ved et slags statskupp der kongen satte riksrådet ut av spill. I riksrådet hadde de fremste adelsmennene hatt sin plass. Der kunne de forsvare sine privilegier og verne den makt de lenge hadde hatt. Etter 1660 trengte kongen trofaste fagfolk til å utøve sin makt gjennom. Finansdepartementet, kalt skattkammerkollegiet, med fire borgerlige og fire adelige medlemmer, kom først og ble et mønster for de andre. Det var egne kollegier for hær, flåte og handel. Høyesterett med kongen som høyeste dommer, ble også organisert som et kollegium. Til sammen kom ti kollegier der alle medlemmene var kongens håndgangne menn.

Johan Vibe er en interessant mann på flere måter. Han var en handlekraftig mann som tross svak konstitusjon hadde en jernvilje som satte spor etter seg. Han er absolutt en mann det kan ha interesse å bli litt kjent med selv i dag. Hans liv og karriere kan illustrere viktige trekk ved hans tid. Han var sønn av lensherre og rentemester Peder Vibe. Farfaren var en bondegutt fra Jylland som hadde arbeidet seg opp til å bli borgermester i København. Johan Vibe ble født i Frankrike i 1637 som de ene av to barn som faren fikk med en fransk kvinne som han levde i et fritt forhold med da han bodde i Frankrike.

Johan var altså født utenfor ekteskap. Faren lyste gutten «i kull og kjønn» som det het. Han ble anerkjent som hans sønn med fulle rettigheter til arv og rett til farens slektsnavn og våpenskjold. Hans bakgrunn fikk mange høyadelige til å se ned på ham, men han lot det ikke knekke hans selvtillit. Gutten fikk god utdannelse; ikke minst i Nederland. Han ble både hær- og sjøoffiser. Han gjorde en flott innsats under Gyldenløvefeiden fra 1676 til 1679 da Kongen betrodde ham både troppe- og sjøkommandoer. Det fortsatte i fredstid. Han fikk ansvar innen byregulering, arkitektur, kirkerestaurering, bergverk, festningsbygging og hærorganisasjon. Han greide seg godt på alle disse områdene! Han ble kjent som en harddriver, men han drev seg selv hardest. Han var en viktig og fargerik person som det er skrevet mye om. Krigshistorikeren J. O. Wahl kaller sin bok fra 1924: *Johan Wibe, generalløytnant og vicesatholder 1637-1710*. Han gjengir mange av Vibes brev.

Johan Vibe kom til Trøndelag første gang som fenrik i 1660-åra. Da var han ved De Nordlandske Knegte. For andre gang kom han som kommanderende general nordenfjeldsk med rang av generalmajor i 1683. Det var bare et par år etter den voldsomme bybrannen i Trondhjem i 1681 der offiserene Cicignon og Coucheron fikk kongens befaling om å lede byplan og oppbygging. Vibe fulgte oppbyggingen nøye og så verdien av murtvang. Det var kostbarere å bygge i mur så mange av borgerne bygde opp sine hus i tre. En ny bybrann kom i 1708. Under og etter denne brannen grep Johan Vibe resolutt tøylene. Stiftamtmanden Iver von Ahnen og hans stedfortreder Søren Bygbal var begge bortreist. Vibe ledet slukningsarbeidet. Han forteller i et brev at han satt på hesteryggen i 21 timer i trekk! Da von Ahnen var tilbake, fortsatte Vibe å lede arbeidet med opprydding og nyregulering. Stiftamtmanden klaget til Kongen om å være satt på sidelinjen, men Kongen, Fredrik IV, holdt på Vibe som leder, men han ble pålagt å rådføre seg med von Ahnen! Like etterpå ble Vibe utnevnt til vicesatholder i Norge. Det betød at han fikk i oppdrag styre Norge med kongelig fullmakt på Kongens vegne.

Johan Vibe bygde sin gård i byen. Han kjøpte tomter der Stiftsgården nå ligger og reiste sin generalsgård der. Han kjøpte Lade gård i 1697. I byen bygde han stort og flott frem til 1687, men allerede i 1685 var bygningen så ferdig at den kunne ta i mot kong Christian V som gjest. Det ble problemer med økonomien. I 1691 forsøkte han å selge huset til byen som nytt rådhus, men

det gikk ikke. Senere forsøkte han å selge det til kongen. Det lyktes til slutt å få den neste på tronen, Fredrik IV, som bodde der ved sitt besøk i 1704, å kjøpe stedet som permanent kongebolig. Under dette besøket var kongen gjest til middag hos Vibe på Lade gård.

Omkring 1700 hadde Vibe bosatt seg fast på Lade. Også der bygde han nye hus. De ble stående i over hundre år. Det finnes flere tegninger av dem fra ulike år så det er litt vanskelig å tenke seg til hvordan de så ut i begynnelsen, men det interessante er at de tre hovedbygningene må ha vært plassert slik som de som nå står der. Uthusbygningene derimot var mer tilfeldig plassert, ikke slik som det fine uttunet av i dag. Det var i desember 1708 Johan Vibe ble utnevnt til vicesatholder i Norge og samtidig til stiftamtman i Akershus. Det ble bare en kort tid Norge på ny ble styrt fra Lade gård. Tross alder og sykdom var han loyal mot den kongelige utnevnelsen. 30. juli 1709 solgte han Lade til Herman Treschow, men først i september var han på plass i Christiania. Natt til torsdag 20. februar 1710 døde ridder av Danebrog, generalløytnant, stiftsbefalingsmann over Akershus stift, amtmann i Akershus amt, preses i Slottsloven, Johan Vibe, 73 år gammel. Han ble bragt til Trondhjem og gravlagt ved Domkirken.